

Temanotat

Ukraina: Forhold for homofile

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2015

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

Homosexuality is decriminalized, but there is a widespread skepticism toward gays in the Ukrainian society. Attitudes are generally negative, not to say homophobic.

In the anti-discrimination law it is not specifically mentioned that it is forbidden to discriminate against gays, while other groups are listed. On the other hand, several proposals in parliament on banning "homosexual propaganda" have never been adopted.

Many gays choose to hide their sexual orientation. However, some participate in public events. These are usually met with counter-demonstrations. The police have sometimes protected participants, sometimes expressing in advance that they cannot guarantee the safety of the participants.

Many gays choose not to contact the police for assault, harassment, etc., partly for fear of being exposed as gay, partly because they expect the police will not pursue the matter.

SAMMENDRAG

Homofili er avkriminalisert, men det råder en utbredt skepsis mot homofile i det ukrainske samfunnet. Holdningene er generelt negative, for ikke å si homofobiske.

I anti-diskrimineringsloven er det ikke spesifikt nevnt at det er forbudt å diskriminere homofile, mens andre grupper er det. På den annen side har flere forslag i parlamentet om å innføre forbud mot «homofil propaganda», aldri blitt vedtatt.

Mange homofile velger å skjule sin legning. Men enkelte deltar i offentlige arrangementer. Disse blir som regel møtt med mot-demonstrasjoner. Politiet har noen ganger beskyttet deltakerne, andre ganger uttrykt på forhånd at de ikke kan garantere for deltakernes sikkerhet.

Mange homofile velger å ikke oppsøke politiet etter overgrep, trakassering og lignende, dels i frykt for å bli avslørt som homofil, dels fordi de regner med at politiet ikke vil følge opp saken.

INNHold

1. Innledning	5
1.1 Innhold og begreper.....	5
1.2 Den generelle situasjonen.....	5
2. Lovverket	6
2.1 Avkriminalisert i straffeloven.....	6
2.2 Innenfor samliv (ekteskap og partnerskap).....	6
2.3 Anti-diskrimineringsloven.....	6
3. Holdninger til homofile og deres rettigheter	7
3.1 Utviklingen over tid.....	8
4. Overgrep og trakassering	10
5. Politiets rolle	11
6. Lovforslag om forbud mot diskriminering i arbeidslivet	12
7. Lovforslag om forbud mot «propaganda for homoseksualitet»	13
8. Forsamlingsfrihet for homofile – marsjer, møter, demonstrasjoner	14
8.1 2012 – Kiev Pride Parade avlyst.....	14
8.2 2013 – Det første «Pride Event» for LHBTI-personer i Ukraina	15
8.3 2014 – Deler av «Pride Event» avlyst	15
8.4 2015 – Kiev Gay Parade oppløst	16
9. Situasjonen for internt fordrevne	17
10. Situasjonen i de okkuperte områdene	17
10.1 Situasjonen på Krim	17
10.2 Situasjonen i Donbass.....	17
11. Referanser	19

1. INNLEDNING

1.1 INNHOLD OG BEGREPER

Dette temanotatet tar for seg situasjonen for de homofile i Ukraina. Mange engelsk-språklige kilder på området bruker betegnelser som tilsvarende LHBT eller LHBTI¹, selv om informasjonen de formidler i det alt vesentlige dreier seg om situasjonen for mannlige homofile, og til dels lesbiske. Når vi refererer til disse kildene, vil vi bruke den forkortelsen som kildene bruker. Men vi går altså ikke spesifikt inn på situasjonen for bifile, transpersoner og intersexpersoner i dette notatet, selv om noen av problemstillingene vil kunne være relevante også for disse gruppene. Vi bruker betegnelsen homofile om både kvinner og menn.²

1.2 DEN GENERELLE SITUASJONEN

Homofobi er utbredt i det ukrainske samfunnet, med stigmatisering og en lav grad av toleranse overfor homofile. Mange har et negativt, for ikke å si svært negativt, syn på homofili og de homofile. Bildet av de homofile er ofte svært stereotyp. Homofili blir av mange sett på som noe umoralskt og nærmest perverst. Samtidig er homofili fremdeles langt på vei et tabu-belagt område (Nash Mir 2015; UNHCHR 2014, s. 22; U.S. Department of State 2014, s. 44).

Det er de færreste homofile som tør å stå åpent fram.³ Mange lever i frykt for at deres homofile legning skal bli avslørt (Connelly 2013; Heartland Alliance & Insight 2013). Mange LHBTI-personer er motvillige til å anmelde trusler og vold mot deres rettigheter (UNHCHR 2014, s. 22).

Mange homofile lever under en konstant trussel om vold fra statlige og ikke-statlige aktører. Politiet er ofte passive eller tilbakeholdne overfor overgrepere eller angripere. Staten sørger ikke for en adekvat forebygging, etterforskning og straffeforfølgning av vold mot seksuelle minoriteter (Nash Mir 2015; Heartland Alliance & Insight 2013).

Det synes å være relativt få ikke-homofile i Ukraina som er villige til å engasjere seg til støtte for homofile. På den annen side er det mange som er aktive i sin motstand mot homofiles rettigheter. Særlig religiøse bevegelser og ytterliggående nasjonalister har vært aktive.

De senere årene har de homofile organisasjonene organisert seg bedre, og bygd opp egne nettverk, egne nettsted, osv. Det er blitt gjort flere forsøk på offentlige arrangementer, blant annet med egne parader. Flere klubber for homofile er blitt åpnet, særlig i Kiev (Stern 2012).

Ifølge Sveriges utenriksdepartement finnes det ingen statlig finansiert opplysningskampanjer om homofili, men det forekommer heller ingen direkte statlig sanksjonert diskriminering av LHBT-personer (Utrikesdepartementet 2012).

¹ LHBTI står for lesbiske, homofile, bifile, transkjønnede og intersex-personer.

² Enkelte forhold blir ikke tatt opp. Det gjelder for eksempel retten til å adoptere og til å tjenestegjøre i militæret. Wikipedia (2015) har en kort gjennomgang av disse temaene.

³ En undersøkelse i august 2013 blant 500 deltakere på nettstedet «men who love men», personer registrert i Ukraina, viste at bare ca. ¼ ikke skjulte sin homofile legning, mens ca. 1/3 var åpne om sin legning overfor sine aller nærmeste heterofile omgivelser (Nash Mir 2013). Se mer om denne undersøkelsen senere.

2. LOVERKET

Homofili er overhodet ikke nevnt i ukrainsk lovgivning, ifølge en noe eldre kilde (Utrikesdepartementet 2012), og etter det Landinfo kjenner til er situasjonen den samme i dag.

2.1 AVKRIMINALISERT I STRAFFELOVEN

Ukraina var den første av de tidligere sovjet-republikkene som avkriminaliserte homofili, i 1991 (Stern 2012).⁴ Frivillig, ikke-kommersiell sex mellom to personer av samme kjønn over den seksuelle lavalder er tillatt i det private rom.

2.2 INNENFOR SAMLIV (EKTESKAP OG PARTNERSKAP)

Et homofilt par kan ikke gifte seg da et ekteskap bare kan inngås mellom én mann og én kvinne (Familieloven 2002, § 21).⁵ Det finnes heller ikke noe annet juridisk rammeverk for å formalisere en relasjon mellom to av samme kjønn, som for eksempel noen partnerskapslov.

2.3 ANTI-DISKRIMINERINGSLOVEN

Ukraina har en egen lov som setter forbud mot diskriminering. Den ble vedtatt i februar 2013.⁶ Loven inneholder imidlertid ikke noe eksplisitt forbud mot diskriminering på grunnlag av seksuell orientering (ILGA-Europe 2013). Loven ble endret 13. mai 2014,⁷ men uten at det kom inn en presisering om at loven også skulle gjelde seksuelle minoriteter (Nash Mir 2015).

I forbindelse med at Ukraina forhandlet med EU om visumliberalisering, krevde EU at Ukraina måtte innføre en mer omfattende anti-diskrimineringslovgivning som også omfattet seksuell orientering. Men i juni 2014 fjernet Ukrainas parlament den aktuelle formuleringen i avtaleutkastet (Ayres 2014).⁸ Allerede i september 2013 opplyste Parlamentets menneskerettighetskommissær at hun og en gruppe parlamentarikere ville reise til Brussel for å overtale EU slik at Ukraina kunne slippe kravet om ny lovgivning (Amnesty International 2013c).⁹

I november 2014 ga president Porosjenkos parti uttrykk for at det ville støtte kriminalisering av diskriminering basert på seksuell orientering. Uttalelsen kom som et svar på en forespørsel fra en organisasjon for homofile i forkant av parlamentsvalget 26. november 2014 om hvordan partiene stiller seg til en slik

⁴ Inntil 1991 var Ukraina en del av Sovjetunionen, og det var sovjetisk straffelov som gjaldt.

⁵ Dette framgår også av § 51 i Konstitusjonen (2014). Der heter det at et ekteskap er basert på en frivillig avtale mellom en mann og en kvinne.

⁶ Lovens tittel er Om prinsipper for å unngå og bekjempe diskriminering i Ukraina.

⁷ Loven heter Om endringer i ukrainske lover for å unngå og bekjempe diskriminering.

⁸ I juni 2013 hadde Ukraina bundet seg til en avtale med EU om at landet skulle utarbeide et slikt lovverk for å beskytte minoriteter mot diskriminering. Amnesty International oppfordret flere ganger Ukraina til å endre anti-diskrimineringsloven til å inkludere seksuell orientering (Amnesty International 2013c).

⁹ Amnesty International ga uttrykk for spesiell bekymring over at det var Parlamentets menneskerettighetskommissær som sto i spissen for å utelukke seksuelle minoriteter fra lovbeskyttelse (Amnesty International 2013c).

kriminalisering. Porosjenkos parti var for øvrig det eneste partiet som svarte (Bateson 2014).

Ukraina fikk et nytt regime etter revolusjonen i februar 2014. Men hittil har det nye regimet ikke villet inkludere seksuell orientering og kjønnsidentitet i lista over forhold som er beskyttet mot diskriminering (Nash Mir 2015).

3. HOLDNINGER TIL HOMOFILE OG DERES RETTIGHETER

Det er gjort en rekke undersøkelser om befolkningens syn på homofile og deres rettigheter. NGOen Gay Alliance Ukraine gjorde i 2013 en omfattende studie i samarbeid med et sosiologisk institutt.¹⁰ 36 % så på homofili som en sykdom eller som et resultat av et psykologisk traume, 34 % mente at homofili var uttrykk for promiskuitet og «dårlige vaner». 63 % sa seg enig i påstanden om at homoseksualitet er unaturlig og umoralsk. 52 % mente at homoseksualitet er et faktum, og at de det angår verken bør straffes eller lovprises for det. 24 % mente at homofili kunne kureres, mens 19 % mente at homofili er en fase i livet som mange går igjennom, men som man vokser av seg. Jo mindre utdanning en person har, jo sterkere er den negative holdningen til LHBT-personer (Gay Alliance Ukraine 2013).

Den samme undersøkelsen tok også for seg synet på ekteskap og samliv. 62 % var helt imot at homofile skulle kunne inngå ekteskap med hverandre, 68 % var helt imot at to av samme kjønn skulle kunne oppdra barn sammen. Bare ni prosent støttet at homofile skulle få lov til å gifte seg med hverandre.

En undersøkelse gjort av GfK Ukraine¹¹ viste at 57 % av befolkningen var imot at homofile menn har sex med hverandre, og 55,5 % var imot at lesbiske har sex med hverandre. 4,6 % av respondentene støttet innføring av ekteskap for homofile, mens 79,4 % var imot. 16 % svarte at selv om de ikke selv støttet innføring av ekteskap for homofile, ville de ikke motsette seg en eventuell innføring. De mest tolerante overfor homofilt ekteskap viste seg å være de under 29 år, innbyggerne i de store byene, og de med høyere utdanning (Liga net 2013).

European Social Survey gjorde i 2010 en undersøkelse i europeiske land om synet på homofilt samliv. Resultatene er publisert av Pew Research Center (Lipka 2013). Ett av spørsmålene dreide seg om hvorvidt man var enige i at homofile og lesbiske skulle få lov til å være frie til å leve sitt liv slik de selv ønsket. I Ukraina sa 28 % seg enig/svært enig. Nederst på lista kom Russland med 25 %, mens det i Nederland øverst på lista var 92 %. I Norge var prosentandelen 83.

GfK Ukraine gjorde en ny undersøkelse på oppdrag fra AUCO Fulcrum i desember 2014. Den viste, ifølge Nash Mir (2015), at 34,4 % av befolkningen mellom 15 og 59 år støttet en lovgivning som forbyr diskriminering på grunnlag av seksuell orientering, 36,6 % gjorde det ikke, mens 29 % svarte «vet ikke» (Nash Mir 2015).

¹⁰ Instituttet er: Centre for Social Expertise of the Sociology Institute under the National Academy of Sciences of Ukraine.

¹¹ GfK står for Gesellschaft für Konsumforschung, og er et internasjonalt selskap som arbeider med markedsundersøkelser.

Det synes altså å råde en negativ holdning til homofili i det ukrainske samfunnet. De mest aktive anti-homofile, i hvert fall de mest høyrøstede, synes å være sterkt religiøse krefter og ytterliggående høyre-nasjonalistiske grupper. Noen ser en kopling mellom EU-tilpasning og aksept for liberalisering i homo-saken. Organisasjoner som Parents Committee of Ukraine og Ukraine Choice hevder at EU-tilpasning vil innebære en «homoseksualisering» av Ukraina. EU-tilknytning vil bety at personligheten til ukrainske barn vil bli ødelagt, og familieverdiene vil bli truet (Kyiv Post 2013).

Kirka blir regnet for å spille en sentral rolle i ukrainsk politikk og samfunnsliv. Flere av de religiøse lederne har gått åpent og kraftig ut mot homofili. For eksempel har lederen for Ukrainas ortodokse kirke (Kiev-patriarkatet), patriarken Filaret, gitt uttrykk for at folk som støtter rettighetene til LHBT-personer, vil bli bannlyst. Erkebiskop Sviatoslav i Den gresk-katolske kirke har fordømt homofili som en synd på linje med uaktsomt drap (Connelly 2013).

The Religious Information Service of Ukraine er en organisasjon for ortodokse og katolske kirker i Ukraina. Den uttaler, ifølge Heartland Alliance & Insight (2013),

[...] the society has no right to turn a blind eye at promotion of homosexuality by considering it a private matter of those inclined to this sin [...] we strongly object that homosexual lifestyle and behavior is regarded as normal [...] and that homosexuality is listed as a human right, that is promoted as a normal variant of sexual life.

Den eneste offentlige institusjonen som konsistent har beskyttet rettighetene til LHBT-personer, er Parlamentets menneskerettighetskommissær. I årsrapporten som ble utgitt i april 2014, var det (for første gang) et helt kapittel viet diskriminering på grunnlag av seksuell orientering eller kjønnsidentitet (Nash Mir 2015).

Foran presidentvalget 25. mai 2014 ble kandidatene spurt om sitt syn på diskriminering på grunnlag av seksuell orientering. Flere kandidater uttrykte, ifølge Nash Mir (2015), at de på generelt grunnlag var imot diskriminering, men de svarte i vage vendinger og uten å nevne behovet for egen lovgivning. Den eneste som svarte klart og direkte var Petro Porosjenko, som mente at diskriminering av LHBT-personer måtte gjøres straffbart på alle livets områder (Nash Mir 2015).

22. oktober 2014 utgikk det en ordre fra regjeringen som sier at det skal være en høy grad av toleranse for sårbare grupper, inkludert mennesker med «ikke-tradisjonell» seksuell orientering (Fulcrum 2015).

3.1 UTVIKLINGEN OVER TID

Ulike kilder har ment at det har vært en økende homofobi i det ukrainske samfunnet de senere årene. Forklaringene kan imidlertid synes å sprike noe.

Utrikesdepartementet (2012) henviste til en undersøkelse som konkluderte med at homofobien hadde økt de fem foregående årene. Én av grunnene til den økende homofobien tilskrives kirkens sterke rolle og dens anti-homofile budskap.

Parlamentets menneskerettighetskommissær, Valerija Lutkovska, uttalte i september 2013 at angrep og fysisk vold mot medlemmer av seksuelle minoriteter, særlig aktivister, var blitt mer vanlig i den senere tid. Dessuten fortsatte antall tilfeller av

hatkriminalitet og hatefulle ytringer mot LHBT-personer å være utbredt (Kelly 2013).

Nash Mir har rapportert til Amnesty International (2013a) at hat-motivert vold mot LHBTI-personer har økt ettersom flere i disse miljøene åpent krever respekt for sine rettigheter.

Homoseksualitet fortsetter å være et tabu-område, og situasjonen for de homofile begynner å bli svært utsatt, med en økende grad av hatefulle ytringer og vold (Heartland Alliance & Insight 2013).

New Republic (Eristavi 2014) hevder at homofobien har økt, og henviser til en undersøkelse fra GfK Ukraine som viser at 80 prosent hadde negative holdninger mot homofile i 2013, noe som var åtte prosent mer enn året før.

Undersøkelser gjort av Kiev International Institute of Sociology viser, ifølge kjønnsforskeren Fred LeBlanc (2015), en økende intoleranse mot LHBT-personer, inkludert økende bruk av vold og homofobisk retorikk brukt av politikere og medier.

Majdan-protestene har ført til en fornyet styrke i retorikken om homoseksualitet som en vestlig innflytelse som truer de tradisjonelle verdiene i Ukraina (LeBlanc 2015). En journalist fra Aljazeera er inne på noe av det samme (Ayres 2014). Majdan-protestene førte med seg bølger av ultranasjonalistiske grupper som fremmer en visjon om det ukrainske samfunnet basert på tradisjonelle, konservative verdier, som ofte er homofobiske. Forfatteren nevner Pravyj Sektor (Høyresektoren) og Svoboda (Frihet) som eksempler. Det har vært en økende homofobi i samfunnet den senere tid, ifølge Ayres (2014), under henvisning til homofile aktivister.

Den ukrainske LHBT-organisasjonen Insight hevder, ifølge FIDH & Center for Civil Liberties (2014), at situasjonen for seksuelle minoriteter blir dårligere. Nash Mir (2015) hevder at det har vært en kraftig økning i homofobisk aggresjon.

De mest åpenlyst homofobiske kreftene i Ukraina gjorde det dårlig i parlamentsvalget 26. oktober 2014. Svoboda fikk da seks representanter, mot 37 ved valget i 2012.¹² Pravyj Sektor fikk ett mandat. Ingen av disse partiene nådde sperregrensen på fem prosent (LeBlanc 2015). Svoboda tonet for øvrig ned sin anti-homoretorikk gjennom vinteren 2013-2014 (Eristavi 2014).

Ved parlamentsvalget i 2014 deltok for første gang flere partier og enkeltkandidater som åpent støttet like rettigheter for LHBT-personer, men ingen av dem kom inn. På den annen side tok valgets vinner, Petro Porosjenko sitt parti, åpent til orde for at diskrimineringen og volden mot LHBT-personer måtte opphøre (Nash Mir 2015).

Nash Mir (2015) hevder at flere av de store religiøse samfunnene har moderert sin homofobiske aktivitet i 2013 og videre i 2014. De har beveget seg fra ytringer fulle av hat og fordømmelse med oppfordring til diskriminering til en mer moderat fordømmelse av aktivitetene til LHBT-personer.¹³

¹² Det er 450 plasser i parlamentet.

¹³ Nash Mir (2015) siterer patriark Filaret, lederen for Ukrainas ortodokse kirke (Kiev-patriarkatet):

In Europe we have to move, because we are a part of the European civilization: democracy, technological progress and high quality of life. We must strive for better. Do not forget that historically Ukraine is a European state. [...] Moving to Europe, we not only take but give too. Spirituality in Ukraine is higher than in the West. For example, when we become full members of the European

Ukrainske politikere har stadig uttalt seg direkte nedlatende, for ikke å si støtende, overfor homofile (Utrikesdepartementet 2012). Men etter revolusjonen kan det synes som om ledende politikere har blitt mer tilbakeholdne i språkbruken. I en undersøkelse i 2014 svarte mange av politikerne unnvikende, vagt og generelt om LHBT-retteligheter (Nash Mir 2015). Den pro-europeiske nye regjeringen forsøker å unngå å referere til LHBT-saken, ifølge Nash Mir (2015). Det kan ha sammenheng med EU-tilpasningen, der ledende politikere forsøker å skjule sin uenighet med Vesten i spørsmål om like retteligheter for LHBT-personer som for andre.¹⁴

4. OVERGREP OG TRAKASSERING

I 2012 mottok NGOen Nash Mir 29 rapporter om voldelige angrep på LHBTI-personer fra ikke-myndighetspersoner, og 36 rapporter om trusler om vold. Amnesty International (2013a) skriver at «i noen tilfeller» har angrepene ført til døden.¹⁵

I noen tilfeller har LHBTI-aktivister identifisert angriperne som tilhengere av det nasjonalistiske partiet Frihet (Svoboda), men også tilhengere av den ortodokse kirke, representanter for paramilitære grupper som Zaporizjjan og pro-russiske kosakker eller organiserte gjenger knyttet til fotball-klubber (Amnesty International 2013a; Amnesty International 2013b).

I 2012 samlet ILGA-Europe informasjon om 13 saker med hat-kriminalitet. Disse inkluderte saker med ekstrem fysisk vold, som ran i kombinasjon med slag (ILGA-Europe 2013). Parlamentets menneskerettighetskommissær uttalte i 2013 at hat-kriminalitet og hatefulle ytringer rettet mot LHBT-personer fortsatt er vanlig (ILGA-Europe 2014).

En undersøkelse gjort i august 2013 viste at nesten 65 % av 499 respondenter hadde vært utsatt for en hendelse motivert av homofobi eller transfobi. Det dreide seg om alt fra støtende eller fornærmende ord og gester til forsøk på mord og faktisk voldtekt. I gjennomsnitt ble den enkelte utsatt for fire hendelser per år i de to årene forut for undersøkelsen (Nash Mir 2013).¹⁶

Union, we will fight against same-sex marriages. Europe alone cannot overcome this evil, we will help them. The Ukrainian people does not accept such marriages, thus Ukraine as a part of Europe will bring a new attitude to this sin.

¹⁴ Nash Mir (2015) siterer statsminister Arsenij Jatsjenjuk i et svar til Rådet for de evangelisk protestantiske kirkene i Ukraina: «Also I take a principled stand on family values. One may be liberal in the economy, regulatory policy, but not in regard to marital life. »

¹⁵ Amnesty International (2013a) skriver: «In some cases such attacks have resulted in death.» Amnesty International (2013b) skriver: «People have been beaten and in one case murdered because of their real or perceived sexual orientation or gender identity. » 22. oktober 2012 ble Armen Ovtsharuk slått ned på gata mens han var på vei fra én homsebar til en annen. Han døde senere av skadene (Amnesty International 2013a; Amnesty International 2013b).

¹⁶ Undersøkelsen er, ifølge kilden, beheftet med metodiske svakheter, og tilfredsstillende ikke vitenskapelige krav til sosiologisk presisjon. Men kilden mener likevel at konklusjonen er klar og entydig:

Members of the Ukrainian LGBT community constantly face manifestations of intolerance from society at large. Incidents and crimes against them as a sub-group have a different character, severity, and frequency, and generally are not isolated cases but constitute a pervasive phenomenon.

Nash Mir (2015) dokumenterte 54 tilfeller av rettighetsbrudd på grunnlag av offerets seksuelle orientering eller kjønnsidentitet i perioden oktober 2013–desember 2014.¹⁷ Den største gruppen dreide seg om hat mot homoseksuelle og transpersoner. 27 av tilfellene ble beskrevet som hat-kriminalitet, mens 10 tilfeller ble regnet som hat-motiverte hendelser. Antallet av disse siste økte i 2014, og sakene ble mer alvorlige.

Angrep skjer ikke bare mot enkeltindivider. For eksempel 29. oktober 2014 ble Kievs eldste kino Zjovten satt i brann. Brannstiftelsen ble satt i sammenheng med at kinoen viste en film som var en del av et LHBT-program på en filmfestival. Politiet og påtalemyndighetene behandlet saken som hooliganisme, og ikke som hat-kriminalitet rettet mot LHBT-personer, til tross for at de mistenkte selv innrømmet et homofobisk motiv. To dager senere ble en annen kino, Kinopanorama, angrepet da den viste en annen film med LHBT-tema. Mennene i kamuflasje-uniform ble stoppet av politiet (Bateson 2014; Pink News 2014; Dolgov 2014; Fulcrum 2015). På den annen side arrangerte den samme kinoen en festival 13.–16. desember 2014 med filmer som viste livet til diskriminerte minoriteter i Ukraina, deriblant LHBT, og da uten problemer (Nash Mir 2015).

I januar–februar 2014, midt under revolusjonen, ble en homseklubb i Kiev angrepet fem ganger av en ytterliggående gruppe. Eierne stengte deretter stedet (Eristavi 2014). Fulcrum (2015) skriver at det var en rekke angrep på homseklubber i 2014. Kilden nevner som eksempler væpnede angrep på Pomada og Andy Bar.

5. POLITIETS ROLLE

Den generelt negative holdningen til homofile ser også ut til å råde blant mange politifolk. Politiet har fått kritikk dels for å være passive, dels for selv å stå bak enkelte overgrep.

I enkelte tilfeller har politiet stilt opp og gitt beskyttelse til deltakere i offentlige arrangementer, mens de i andre sammenhenger på forhånd har uttalt at de ikke kan garantere for deltakernes sikkerhet (se del 8 nedenfor).

Amnesty International (2013a) hevder at myndighetene mislykkes generelt i å etterforske voldelige angrep på en rask, grundig, effektiv og upartisk måte, noe som bidrar til å forsterke den negative stereotypien om LHBTI-personer i det ukrainske samfunnet.

300 av de 499 respondentene i Nash Mir (2013) sin undersøkelse ble bedt om å svare på om de hadde prøvd å få beskyttelse fra politiet eller andre myndigheter. Bare 15

¹⁷ Nash Mir (2015) har en detaljert gjennomgang av hvert enkelt tilfelle. Åtte tilfeller dreier seg om retten til frihet og personlig sikkerhet (brudd på saksbehandlingsregler, fysisk vold, utpressing, misbruk av makt), sju tilfeller dreier seg om frihet fra diskriminering (fornærmelse og ydmykelse av menneskers verdighet), fem tilfeller av retten til respekt for privatlivet (ulovlig innhenting av taushetsbelagte opplysninger og trussel om offentliggjøring) og fem tilfeller dreier seg om retten til et effektivt rettsmiddel (unnlattelse av å beskytte rettigheter, mangelfull utførelse av funksjoner for å beskytte rettigheter).

prosent svarte bekreftende, og av disse var det bare en tredjedel som svarte at de fikk slik beskyttelse.¹⁸

I løpet av 2014 tok 32 homofile som hadde blitt utsatt for hat-kriminalitet, kontakt med Fulcrum. Der fikk de juridisk og psykologisk hjelp. Åtte personer gikk til politiet med anmeldelse. De fleste som oppsøkte Fulcrum, nektet imidlertid å kontakte politiet i frykt for å bli latterliggjort av politiet (Fulcrum 2015).

I noen tilfeller er det politiet selv som står bak overgrep på homofile. Amnesty International (2013b) dokumenterte i 2012 49 saker med menneskerettighetsbrudd begått av politiet mot LHBTI-personer, inkludert ulovlig frihetsberøvelse, utpressing, tortur og annen mishandling.

I noen tilfeller legger politiet regelrett ut feller for homofile. Først registrerer en politimann seg på et sjekkenettsted for homofile. Etter å ha etablert kontakt, blir offeret bedt om å legge ut intime bilder av seg selv. Deretter blir offeret truet med straffeforfølgelse for spredning av pornografi hvis han/hun ikke betaler en viss sum for at politimannen ikke skal gå videre med saken. De siste to–tre årene har dusinvis av homofile menn blitt straffeforfulgt eller tvunget til å betale for å slippe unna (Nash Mir 2013). UNHCHR (2014, s. 22) henviser til en NGO som rapporterer om en sak der politimenn hadde samlet opplysninger om homofile og presset hver av dem for ca. USD 230 for ikke å avsløre deres seksuelle orientering til familie og venner. Landinfo kjenner ikke til at politifolk er blitt straffet for å ha drevet denne formen for utpressing.

6. LOVFORSLAG OM FORBUD MOT DISKRIMINERING I ARBEIDSLIVET

I februar 2013 satte regjeringen fram et forslag om å endre arbeidsloven slik at det skulle bli straffbart å diskriminere noen på grunnlag av seksuell orientering i arbeidslivet. Lovforslaget var formulert slik at det skulle tilfredsstille et av EUs krav om anti-diskriminering, krav som ble satt for at EU skulle forhandle videre om en visumfrihetsavtale med Ukraina. Forslaget ble imidlertid avvist av parlamentet. Europakommisjonen ga i november 2013 uttrykk for at Ukraina ikke oppfyller internasjonale krav om ikke-diskriminering på grunnlag av seksuell orientering i arbeidslivet (ILGA-Europe 2014; Littauer 2013).

Etter revolusjonen i februar 2014 kom et nytt regime på plass. New Republic (Eristavi 2014) hevdet at den nye regjeringen forsøkte å blokkere for en ny anti-diskrimineringslov i arbeidslivet.

I juni 2014 ble tilknytningsavtalen med EU undertegnet. Da var imidlertid kravet om anti-diskriminering i arbeidslivet tatt bort (LeBlanc 2015).

3. april 2014 henvendte Utenriksdepartementet og Justisdepartementet seg til lederen for Den øvre spesialdomstolen for sivil- og straffesaker. De ba domstolen orientere lavere domstoler om at uttrykket «andre grunner» i arbeidslovens § 21 om forbud

¹⁸ Kilden opplyser ikke hva de 300 hadde blitt utsatt for. De 300 ble spurt fordi de var de eneste som tidligere hadde svart på et spørsmål om å oppgi den mest alvorlige hendelsen de var blitt utsatt for i 2012–2013.

mot diskriminering skulle forstås som at det inkluderer seksuell orientering. 7. mai 2014 sendte Den øvre spesialdomstolen for sivil- og straffesaker ut en slik klargjøring, men uttalelsen var bare rådgivende, ikke bindende for lavere domstoler (Nash Mir 2014; Nash Mir 2015).

12. november 2014 publiserte Sosialdepartementet et lovutkast til en ny arbeidslov. I denne tar paragraf seks sikte på å beskytte mot diskriminering på grunnlag av seksuell orientering. I begynnelsen av februar 2015 var forslaget ennå ikke kommet til parlamentet for behandling (Fulcrum 2015; Nash Mir 2015).

Fulcrum (2015) hevder at det finnes sektorer i yrkeslivet der homofile aldri vil få jobb, for eksempel innen skole og utdanning.

Nash Mir (2015) opplyser at de for perioden oktober 2013–desember 2014 hadde observert tre tilfeller av diskriminering i arbeidslivet. De dreide seg om jobbnekt og trakassering av andre arbeidstakere på grunn av seksuell orientering.

7. LOVFORSLAG OM FORBUD MOT «PROPAGANDA FOR HOMOSEKSUALITET»

De senere årene har det blitt reist flere lovforslag om å begrense ytringsfriheten med hensyn til omtale av eller framstilling av homofili, såkalte anti-propaganda-lover. Ett av dem var Lovforslag nr. 1155 (tidligere nr. 10290) om forbud mot propaganda for homoseksuelle relasjoner rettet mot barn. Forslaget tok sikte på å forby medier å spre positiv eller fordelaktig informasjon om homofili. Ifølge forslaget ville slik opplysningsvirksomhet kunne påvirke barnas «fysiske, intellektuelle, mentale, spirituelle og moralske utvikling i negativ retning». Homoseksuell propaganda ble framstilt som en trussel mot nasjonens sikkerhet med spredning av aids, ødeleggelse av familien som institusjon og forsterkning av den demografiske krisen. Straffen ble satt til bøter på opptil 2400 euro, og opptil seks år i fengsel ved gjentakelse innen ett år. I 2013 var forslaget til behandling i Verkhovna Rada (det ukrainske parlamentet) (ILGA-Europe 2014). Men i april 2014 ble Lovforslag nr. 1155 automatisk fjernet. Det skyldtes ifølge Nash Mir (2015) at forslagsstilleren hadde forrådt sitt land og deretter blitt fratatt sitt ukrainske statsborgerskap og sin plass i parlamentet.

Et annet forslag var Lovforslag nr. 0945 (tidligere nr. 8711)¹⁹ om endringer i lovverk som omfatter beskyttelse av barns rett til et trygt informasjonsrom. Loven skulle ta sikte på å forby «homoseksuell propaganda» i audiovisuelle, trykte og digitale medier, blant annet tv, så vel som import, produksjon og distribusjon av litteratur, filmer og videoer som «propaganderer for homoseksualitet». Dette lovforslaget satte en straff på bøter eller opp til fem år i fengsel (ILGA-Europe 2014).

2. oktober 2012 gikk Lovforslag nr. 0945²⁰ igjennom første gangs behandling i parlamentet.²¹ Av 350 frammøtte representanter stemte 289 for, 60 avsto fra å stemme mens én erklærte seg nøytral.²²

¹⁹ Nummerendringen skjedde etter parlamentsvalget 28. oktober 2012.

²⁰ På dette tidspunktet hadde forslaget nummeret 8711.

Begge lovforslagene ble møtt med stor internasjonal fordømmelse (ILGA-Europe 2013; Cassell 2012b). Formuleringene i forslagene var noe vage, slik at det var vanskelig å forutse konsekvensene av slike lover. Én tolkning var at slike lover ville innebære forbud mot homoparader, møter, foredrag og lignende som inneholder positiv informasjon om homoseksualitet. En annen tolkning var at de også omfattet enhver positiv omtale av det å være skeiv. Bare det å skrive offentlig eller i en tale hevde at det ikke er noe galt i å være homofil, kunne rammes. Forslagsstillerne brukte filmen *Brokeback Mountain* som et eksempel på homofil propaganda. Lovene kunne til og med komme til å ramme to homofile som på offentlig sted holder hverandre i hånda eller kysser (Stern 2012).

Lovforslag nr. 0945 (8711) fikk ved første gangs behandling støtte fra både det (den gang) regjerende Regionpartiet og opposisjonen, inkludert vestligorienterte politikere. Det syntes ikke å være noen partier som så seg tjent med åpent å støtte de homofile. Lovforslaget var en av få saker som syntes å forene stort sett alle religiøse grupper i landet. Flere organisasjoner arbeidet aktivt for å påvirke parlamentsmedlemmene, blant andre Kjærlighet mot homoseksualitet. En av de mer synlige religiøse gruppene som engasjerte seg, var den evangeliske kirken Kristent håp (Khristianskaja nadezjna). Denne kirka samlet tusenvis av underskrifter til støtte for loven. Også grupper knyttet til det nasjonalistiske partiet Svoboda (Frihet) var aktive i sin støtte til forslaget, og var ved flere anledninger rede til å bruke fysisk konfrontasjon mot LHBK-aktivister (Norges ambassade i Kiev 2012).

Andre gangs behandling av Lovforslag nr. 0945 (8711) ble utsatt på grunn av valget i slutten av 2012 (ILGA-Europe 2013). I 2013 var forslaget fremdeles under behandling. Men i september 2014 ble forslaget ikke ført opp blant sakene som skulle behandles i neste sesjon i parlamentet. Nash Mir rettet en forespørsel til komiteen for ytringsfrihet og informasjon i parlamentet. I det offisielle svaret het det at Lovforslag nr. 0945 var å anse som avvist og trukket fra videre behandling (Nash Mir 2015).

8. FORSAMLINGSFRIHET FOR HOMOFILE – MARSJER, MØTER, DEMONSTRASJONER

8.1 2012 – KIEV PRIDE PARADE AVLYST

I 2012 ble det planlagt en Kiev Pride Parade. En halv time før arrangementet skulle starte, ble den avlyst av sikkerhetsmessige grunner. Arrangørene hadde mottatt en rekke trusler, og det var blitt holdt en rekke protestaksjoner i månedene før.²³ Lederen for organisasjonskomiteen, Taras Karasijtsjuk, som også arbeidet for Gay Alliance Ukraine, ble fysisk angrepet ved to tilfeller i månedene før arrangementet

²¹ Lovforslaget består i praksis av en rekke korrigeringer av annen lovgivning. For at forslaget skal gå endelig igjennom, må det også vedtas i en annen runde i parlamentet og deretter signeres av presidenten.

²² Utenfor parlamentsbygningen protesterte et tjuetall aktivister mot lovforslaget. Politiet beskyttet gruppen (Cassell 2012b).

²³ Protestantene hadde båret plakater med blant annet «Nei til sodomi-synd» og «Homoseksualitet = AIDS» (ILGA-Europe 2013).

(HRW 2012). Politiet ga uttrykk for bekymring over at ca. 500 ytterliggående fotballpøbler hadde samlet seg for å ødelegge arrangementet. Minutter etter avlysningen ble en av organisatorene, Syvatoslav Sjeremet, angrepet av en gruppe maskerte menn, noe som førte til sykehusinnleggelse (ILGA-Europe 2013; Connelly 2013; Cassell 2012a; Amnesty International 2013a).

8.2 2013 – DET FØRSTE «PRIDE EVENT» FOR LHBTI-PERSONER I UKRAINA

25. mai 2013 ble den første «Pride Event» noensinne arrangert i Ukraina. LHBTI-organisasjoner søkte om å få avholde arrangementet i sentrum av Kiev, noe myndighetene avslø. I stedet ble de tilbudt et sted i utkanten av byen (ILGA-Europe 2014).

Få dager før arrangementet ba 61 parlamentsmedlemmer de lokale myndighetene om å avlyse det hele. Disse myndighetene hadde imidlertid ikke fullmakt til å fatte et slikt vedtak, og sendte derfor saken til Kievs administrative domstol. Myndighetene ba domstolen annullere tillatelsen med den begrunnelse at arrangementet ville kollidere med feiringen av Kiev-dagen, som avholdes i slutten av mai hvert år. Domstolen ga de lokale myndighetene medhold, ingen andre arrangement skulle forstyrre markeringen av Kiev-dagen (ILGA-Europe 2014).

Aktivistene var imidlertid ikke innstilt på å gi seg, og fikk i stand en uformell avtale med myndighetene om å avholde arrangementet. Ca. 50 mennesker deltok så i en Likhetsmarsj med regnbue-flagg og plakater. Minst ti av dem kom fra München og enkelte fra Sverige (Miller 2013). Marsjen ble møtt av ca. 100 mot-demonstranter (RFE/RL 2013). Mot-demonstrantene bar plakater med blant annet «Kiev er ikke Sodom» og «Homofile henter aids til Ukraina» (Connelly 2013). Ca. 300 anti-opprørspoliti bevoktet det hele, og marsjen gikk fredelig for seg, i den forstand at det ikke kom til direkte voldelige episoder, ifølge ILGA-Europe (2014). Men 13 mot-demonstranter klarte å infiltrere marsjen. De rev i stykker bannere, ropte homofobiske slagord og kastet kinaputter på deltakerne. Politiet arresterte dem umiddelbart. Hele arrangementet varte i ca. en time. Deltakerne ble så fraktet bort til et trygt sted i busser de selv hadde leid inn, ifølge ILGA-Europe (2014). Aljazeera (Connelly 2013) skriver at deltakerne rett etter arrangementet skiftet klær og byttet transportmiddel flere ganger for å komme seg i sikkerhet.

8.3 2014 – DELER AV «PRIDE EVENT» AVLYST

I 2014 ble den planlagte Likhetsmarsjen, som er en del av det årlige arrangementet for LHBTI-personer, lagt til 5. juli 2014. Den ble imidlertid avlyst etter at politiet informerte om at de ikke kunne garantere for sikkerheten til deltakerne. Man ventet at det ville komme til å bli mot-demonstrasjoner. Ordføreren i Kiev, Vitalij Klytsjko, uttalte at tiden ikke var inne for slike «underholdnings-arrangementer».²⁴ Amnesty International (2014) uttrykte skuffelse over avlysningen, særlig sett i lys av at det bare var fem måneder siden Majdan-revolusjonen som var årsaken til at dagens

²⁴ Klytsjko uttalte 4. juli 2014: «I think that currently, when battle actions take place and many people die, holding entertainment events does not match the situation existing. And I am urging all these people not to do this. I think that this will be wrong amid these circumstances» (Kyiv Post 2014b). Nash Mir (2015) hevdet likevel at ordføreren på ingen måte forsøkte å bannlyse marsjen, noe arrangørene hadde formidlet til Nash Mir at han hadde gjort.

makthavere har kommet til makten.²⁵ Flere av de andre arrangementene ble imidlertid gjennomført uten hindringer (Nash Mir 2015).

Flere NGOer beklaget kanselleringen, og tolket den som en fortsettelse av diskrimineringen av homofile, som har pågått under alle politiske regimer siden uavhengigheten i 1991 (FIDH & Center for Civil Liberties 2014).

8.4 2015 – KIEV GAY PARADE OPPLØST

En rekke arrangementer var planlagt i forbindelse med LHBTI-markeringen Kiev Gay Parade 2015 i Kiev 4.–8. juni. Det dreide seg om diskusjonsmøter, rundebordskonferanser, filmframvisninger, informasjonsmøter og utstillinger. Det arrangementet som utad vekket størst oppmerksomhet, og som mediene er mest opptatt av, Likhetsmarsjen, var planlagt til 6. juni (Kyiv Post 2015a).

Kievs ordfører, Vitalij Klytsjko, forsøkte igjen å få arrangørene til å avlyse marsjen, under henvisning til sikkerheten til deltakerne og den dårlige timingen med den pågående krigen i Øst-Ukraina. President Porosjenko derimot, som vanligvis er tilbakeholden med å uttale seg om homofili-saken, gikk for første gang ut og støttet de homofile. Han ga på en pressekonferanse uttrykk for at det er en konstitusjonell rett for alle i Ukraina å delta i en slik marsj, og at politiet må sørge for sikkerheten til deltakerne. Det er første gang en sittende president i Ukraina så åpent har støttet de homofile (Goncharova 2015; Miller 2015).

Flere organisasjoner kom med truende advarsler til arrangørene, for å få dem til å avlyse marsjen. Blant dem var Høyresektoren (Pravyj Sektor) (Andersen 2015; BBC News 2015).

Rundt 200 deltakere samlet seg i Obolon-distriktet i Kiev 6. juni kl. 11. Møtestedet ble ikke kjent for deltakerne før ca. to timer i forveien, dette av sikkerhetsgrunner. Flere hundre politifolk tok oppstilling for å beskytte deltakerne mot mot-demonstranter utstyrt med blant annet fakler, fyrverkeri, spikermatter, skrutrekkere og kniver (Goncharova 2015; Kyiv Post 2015b).

Marsjen hadde så vidt kommet i gang da mot-demonstrantene angrep. Politiet klarte å blokkere angrepene, men det kom til kraftige sammenstøt mellom politiet og mot-demonstrantene. Politiet kommanderte deltakerne til å oppløse marsjen da de ikke kunne garantere for sikkerheten. Deltakerne flyktet da i panikk fra den temmelig kaotiske situasjonen (Goncharova 2015; Huijboom 2015).

Minst 20 ble skadet i angrepene og i sammenstøtene, mange av dem politifolk. Minst 25 ble arrestert for voldsbruk og for å ha kastet farlige gjenstander over politisperringene mot demonstrantene (Goncharova 2015; Huijboom 2015).

²⁵ Det var også bare én måned etter at Ukraina hadde undertegnet en tilknytningsavtale med EU (Ayres 2014).

9. SITUASJONEN FOR INTERNT FORDREVNE²⁶

Bateson (2015) hevder at LHBT-personer som er internt fordrevne i Ukraina, opplever en slags dobbelt diskriminering, dels fordi de er LHBT-personer, og dels fordi de er fra Donbass. De har ofte problemer med å skaffe seg husly og blir diskriminert på jobb-markedet. Dessuten får de skylda for konflikten i øst, ifølge denne kilden. Kilden, som har intervjuet internt fordrevne, skriver videre at i Donbass ble LHBT-personer banket opp på gata av separatistene, mens de i Ukraina ellers blir banket opp av blant annet representanter for Pravyj Sektor.

Den ikke-statlige organisasjonen Insight åpnet i 2014 et senter for LHBT-personer i utkanten av Kiev. Utsatte personer fra den militære konfliktsonen og de okkuperte områdene i øst og på Krim, kan få beskyttelse og assistanse på senteret. Insight hjelper til med seng, mat og medisiner. En psykolog og en jurist er tilgjengelig, og senteret bistår med å skaffe folk jobber. Beboerne kan bo der maksimalt tre måneder (Insight 2014). Fram til våren 2015 hadde 18 personer bodd på senteret, som er det eneste i sitt slag i Ukraina (Bateson 2015).

Insight hevder, ifølge FIDH & Center for Civil Liberties (2014), at situasjonen for seksuelle minoriteter blir dårligere, særlig i de separatistkontrollerte områdene.

10. SITUASJONEN I DE OKKUPERTE OMRÅDENE

10.1 SITUASJONEN PÅ KRIM

Krim-halvøya har siden våren 2014 vært annektert av Russland. Ukraina har i praksis ingen myndighet over området. Det er russisk lovgivning som gjelder, inkludert loven som setter forbud mot «homo-propaganda» (LeBlanc 2015).

Sergej Aksionov, fungerende regjeringssjef på Krim-halvøya, har klart gitt uttrykk for at homofile ikke får avholde offentlige arrangementer. «Vi på Krim trenger ikke slike mennesker», uttalte Aksionov på et møte for ministrene 2. september 2014. Unge mennesker skal lære positive holdninger til familien og til tradisjonelle verdier, ifølge Aksionov (Kyiv Post 2014c; Nash Mir 2015).

Nash Mir (2015) skriver at enhver sosial aktivitet, til og med sosial synlighet fra LHBT-folk, er forbudt og forbundet med fare. Organisasjonen mener det finnes både en offisiell legal og det den kaller en uoffisiell politisk diskriminering av LHBT-personer.

Høsten 2014 ble homoseklubben Q-bar i Simferopol stengt etter krav fra russiske myndigheter (Fulcrum 2015).

10.2 SITUASJONEN I DONBASS

Store deler av de østlige oblastene Donetsk og Luhansk er utenfor sentralmyndighetenes kontroll. De selvoppnevnte Folkerepublikken Donetsk og Folkerepublikken Luhansk har utarbeidet konstitusjoner som forbyr homoseksuelle

²⁶ Landinfo har publisert en egen respons om forhold for internt fordrevne, se Landinfo 2014.

relasjoner (LeBlanc 2015). HRMMU (United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine) er spesielt bekymret for sikkerheten til LHBTI-miljøene i Donetsk og Luhansk. I Luhansk er det vedtatt en lov²⁷ som kriminaliserer homoseksualitet med fengselsstraff fra to til fem år (UNHCHR 2014, s. 22). Nash Mir (2015) henviser til en kilde som sier at det kan ilegges dødsstraff.

I juni 2014 ble en homseklubb i Donbass angrepet av væpnede separatister støttet av Russland (Kyiv Post 2014a).

Aljazeera skriver at separatistene i Donbass har forsterket sin homofiendtlige retorikk, som del av protestene mot Kievs vestorienterte linje. Området har aldri vært kjent for å være særlig LHBT-vennlig. Etter den russiske maktovertakelsen fortalte flyktninger fra Donetsk at det var en økning i voldelig diskriminering (Ayres 2014).

Bateson (2015) henviser til et intervjuobjekt som sier de homofiles sosiale liv fikk en brå slutt i den kosmopolitiske byen Donbass da separatistene innførte en ny moralsk kodeks.

²⁷ Lovens tittel er Lov om beskyttelse av Folkerepublikken Luhansks kristne verdier mot den negative innflytelsen fra tradisjonene til fiendtlige stater som Ukraina, EU, Canada og USA (UNHCHR 2014, s. 22).

11. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Amnesty International (2013a, 17. mai). *Nothing to be proud of. Discrimination against LGBTI people in Ukraine*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnestyusa.org/sites/default/files/eur500052013en.pdf> [lastet ned 4. mai 2015]
- Amnesty International (2013b, 16. mai). *Ukraine: Discrimination and violent attacks in pervasive climate of homophobia*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/en/documents/eur50/005/2013/en/> [lastet ned 22. juni 2015]
- Amnesty International (2013c, 6. september). *Ukraine's attempt to ignore homophobic discrimination outrageous*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/en/articles/news/2013/09/ukraine-lgbti/> [lastet ned 27. april 2015]
- Amnesty International (2014, 4. juli). *Ukraine Pride cancelled after police fail to guarantee protection*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/en/articles/news/2014/07/ukraine-pride-cancelled-after-police-fail-guarantee-protection/> [lastet ned 27. april 2015]
- Andersen, J.W. (2015, 6. juni). Right Sector threatens Kyiv gay pride march (VIDEO). *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/kyiv-post-plus/right-sector-threatens-kyiv-gay-pride-parade-390397.html> [lastet ned 11. juni 2015]
- Ayres, S. (2014, 5. juli). Despite a move toward Europe, LGBT Ukrainians face new hurdles. *Aljazeera America*. Tilgjengelig fra <http://america.aljazeera.com/articles/2014/7/5/despite-a-move-towardeuropelgbtukrainiansfacenewhurdles.html> [lastet ned 24. april 2015]
- Bateson, I. (2014, 8. november). Poroshenko's party wants to criminalize LGBT discrimination. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/kyiv-post-plus/poroshenkos-party-wants-to-criminalize-lgbt-discrimination-371106.html> [lastet ned 27. april 2015]
- Bateson, I. (2015, 12. mars). Ukraine's LGBT community: Trapped between warring sides. *Aljazeera*. Tilgjengelig fra <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2015/03/ukraine-lgbt-trapped-warring-sides-150304115321532.html> [lastet ned 27. april 2015]
- BBC News (2015, 6. juni). Ukraine police hurt at Kiev gay pride rally. *BBC News*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.com/news/world-europe-33034247> [lastet ned 11. juni 2015]
- Cassell, H. (2012a, 24. mai). Kiev's first Pride marred by threats and violence. *Bay Area Reporter*. Tilgjengelig fra <http://www.ebar.com/news/article.php?sec=news&article=67738> [lastet ned 24. april 2015]
- Cassell, H. (2012b, 4. oktober). Ukraine vote on anti-gay bill sparks outrage. *Bay Area Reporter*. Tilgjengelig fra <http://ebar.com/news/article.php?sec=news&article=68117> [lastet ned 24. april 2015]
- Connelly, A. (2013, 31. mai). Ukraine's gays fear coming out of the closet. *Aljazeera*. Tilgjengelig fra <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/05/2013531133953629232.html> [lastet ned 24. april 2015]
- Dolgov, A. (2014, 30. oktober). Fire sweeps through Kiev's oldest movie theater during LGBT movie. *Moscow Times*. Tilgjengelig fra <http://www.themoscowtimes.com/news/article/fire-sweeps-through-kiev-s-oldest-movie-theater-during-screening-of-lgbt-movie/510326.html> [lastet ned 24. april 2015]
- Eristavi, M. (2014, 31. mars). The new Ukrainian government is poised to abandon the LGBT activists who were on the front lines. *New Republic*. Tilgjengelig fra <http://www.newrepublic.com/article/117170/lgbt-rights-sidelined-after-ukrainian-revolution> [lastet ned 24. april 2015]

- [Familieloven] (2002). *Simejnyj kodeks Ukrajinu [Ukrainas familielov]*. Tilgjengelig fra <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> [lastet ned 12. januar 2015]
- FIDH & Center for Civil Liberties (2014, august). *Ukraine: The forgotten victims*. Paris: FIDH. Tilgjengelig fra http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/UKR/INT_CAT_NGO_UKR_18646_E.pdf [lastet ned 20. januar 2015]
- Fulcrum (2015, 16. mars). *Human rights for LGBT citizens in Ukraine*. Kiev: Fulcrum. Tilgjengelig fra http://t-o.org.ua/files/report%20HUMAN%20RIGHTS%20FOR%20LGBT%20CITIZENS%20IN%20UKRAINE_eng.pdf [lastet ned 28. april 2015]
- Gay Alliance Ukraine (2013, 26. desember). *"Gay Alliance Ukraine" publishes results of the Public Opinion Survey towards LGBT people in Ukrainian society*. Kiev: Gay Alliance Ukraine. Tilgjengelig fra http://upogau.org/eng/inform/ournews/pressreleases_612.html [lastet ned 24. april 2015]
- Goncharova, O. (2015, 8. juni). Gay pride organizers say anti-homosexual sentiment remains strong, but progress being made. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/gay-pride-organizers-say-anti-homosexual-sentiment-remains-strong-but-progress-being-made-390552.html> [lastet med 11. juni 2015]
- Heartland Alliance & Insight (2013, juli). *Human Rights Violations of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender (LGBT) People in Ukraine: A Shadow Report*. Genève/Kiev: Heartland Alliance & Insight. Tilgjengelig fra <http://www.heartlandalliance.org/gishr/iccpr-lgbtshadow-report-ukraine.pdf> [lastet ned 28. april 2015]
- Huijboom, S. (2015, 6. juni). Anti-gay extremists violently break up gay pride march in Kyiv; several injured, many arrests. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/anti-gay-extremists-violently-break-up-gay-pride-march-in-kyiv-390447.html> [lastet ned 11. juni 2015]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2012, 26. juni). *Ukraine: Investigate brutal attack on gay activist*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/news/2012/06/26/ukraine-investigate-brutal-attack-gay-activist> [lastet ned 24. april 2015]
- ILGA-Europe (2013, mai). *Annual review of the human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people in Europe 2013*. Brussel: ILGA-Europe. Tilgjengelig fra <https://dl.dropboxusercontent.com/u/15245131/2013.pdf> [lastet ned 27. april 2015]
- ILGA-Europe (2014, mai). *Annual review of the human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people in Europe 2014*. Brussel: ILGA-Europe. Tilgjengelig fra <https://dl.dropboxusercontent.com/u/15245131/Annual%20Review%202014%20web%20version.pdf> [lastet ned 27. april 2015]
- Insight (2014, 15. oktober). «Insajt» otkryvaet sjelter dlja LGBT-pereselentsev [Insight åpner mottak for LHBT-innvandrere]. Kiev: Insight. Tilgjengelig fra <http://insight-ukraine.org/lgbt-shelter/> [lastet ned 20. januar 2015]
- Kelly, A. (2013, 7. september). Amnesty International condemns Ukraine for wanting to opt out of anti-homophobic laws. *Gay Star News*. Tilgjengelig fra <http://www.gaystarnews.com/article/amnesty-international-condemns-ukraine-wanting-opt-out-anti-gay-laws070913> [lastet ned 27. april 2015]
- Konstitusjonen (2014). *Constitution of Ukraine (2004, amended 2014) (English version)*. Wien: Legislationline. Tilgjengelig fra <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions> [lastet ned 28. april 2015]
- Kyiv Post (2013, 6. november). Protesters: pact with EU to mean Ukraine's 'homosexualization'. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/politics/protesters-pact-with-eu-to-mean-ukraines-homosexualization-331467.html> [lastet ned 19. mai 2015]

- Kyiv Post (2014a, 10. juni). Ukraine News One: Donetsk gay club attacked by separatists (VIDEO). *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/multimedia/video-2/ukraine-news-one-donetsk-gay-club-attacked-by-separatists-video-351341.html> [lastet ned 27. april 2015]
- Kyiv Post (2014b, 4. juli). Klitschko urges LGBT community to cancel gay parade in Kyiv. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/klitschko-urges-lgbt-community-to-cancel-gay-parade-in-kyiv-354722.html> [lastet ned 27. april 2015]
- Kyiv Post (2014c, 2. september). Aksyonov says Crimea does not need sexual minorities. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/aksionov-says-crimea-does-not-need-sexual-minorities-363125.html> [lastet ned 27. april 2015]
- Kyiv Post (2015a, 4. juni). Kyiv hosts international LGBT forum including March of Equality on June 6. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/kyiv-hosts-international-lgbt-forum-including-march-of-equality-on-june-6-390265.html> [lastet ned 11. juni 2015]
- Kyiv Post (2015b, 8. juni). Kyiv mayor wants punishment for anti-LGBT rioters. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/kyiv-mayor-wants-punishment-for-anti-lgbt-rioters-390524.html> [lastet ned 11. juni 2015]
- Landinfo (2014, 18. desember). *Ukraina: Situasjonen for internt fordrevne (IDP)*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/3021/1/3021_1.pdf [lastet ned 8. mai 2015]
- LeBlanc, Fred (2015). *Between a rock and a hard place: Why the Ukrainian crisis is a queer issue. Paper for the International Norms and East European Nations Conference 5 February 2015, Victoria University of Wellington*. Dunedin: University of Otago. Tilgjengelig fra https://www.academia.edu/10356627/Between_a_Rock_and_a_Hard_Place_Why_the_Ukrainian_Crisis_is_a_Queer_Issue [lastet ned 24. april 2015]
- Lipka, M. (2013, 12. desember). *Eastern and Western Europe divided over gay marriage, homosexuality*. Pew Research Center. Tilgjengelig fra <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/12/12/eastern-and-western-europe-divided-over-gay-marriage-homosexuality/> [lastet ned 24. april 2015]
- Littauer, D. (2013, 8. februar). Ukraine to ban discrimination against gays, says foreign minister. *Gay Star News*. Tilgjengelig fra <http://www.gaystarnews.com/article/ukraine-ban-discrimination-against-gays-says-foreign-minister080213> [lastet ned 24. april 2015]
- Miller, C. (2013, 25. mai). Despite interruptions, Kyiv holds first ever gay pride. *Kyiv Post*. Tilgjengelig fra <http://www.kyivpost.com/multimedia/photo/despite-interruptions-lgbt-community-holds-kyivs-first-ever-equality-march-324821.html> [lastet ned 30. april 2015]
- Miller, C. (2015, 6. juni). Ukraine's president voices LGBT support in a first for the country. *Mashable*. Tilgjengelig fra <http://mashable.com/2015/06/05/ukraines-poroshenko-supports-pride-parade-in-kyiv/> [lastet ned 11. juni 2015]
- Nash Mir (2013, mai). *Hate crimes against LGBT persons in Ukraine over 2012-2013 (English summary of the report)*. Kiev: Nash Mir. Tilgjengelig fra http://www.gay.org.ua/publications/hate_crime_2013-e.pdf [lastet ned 18. mai 2015]
- Nash Mir (2014, 19. mai). *Paving the way to changes: slow yet significant developments in anti-discrimination legislation in Ukraine*. Kiev: Nash Mir. Tilgjengelig fra http://www.gay.org.ua/en_news.php?id=38062687 [lastet ned 7. mai 2015]
- Nash Mir (2015). *From despair to hope. LGBT situation in Ukraine in 2014*. Kiev: Nash Mir. Tilgjengelig fra http://www.gay.org.ua/publications/lgbt_ukraine_2014-e.pdf [lastet ned 5. mai 2015]
- Norges ambassade i Kiev (2012, 3. oktober). *Lovforslag mot «propaganda for homoseksualitet»*. Kiev: Norges ambassaden i Kiev.

Notatet er unntatt offentlighet (u.off. § 14.1).

- Pink News (2014, 31. oktober). Ukraine: Oldest cinema in Kiev goes up in flames during gay film screening. *Pink News*. Tilgjengelig fra <http://www.pinknews.co.uk/2014/10/31/ukraine-oldest-cinema-in-kiev-goes-up-in-flames-during-gay-film-screening/> [lastet ned 24. april 2015]
- RFE/RL (2013, 25. mai). Gay-Pride Activists Briefly March In Kyiv. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/ukraine-gay-pride-march-kyiv/24996849.html> [lastet ned 30. april 2015]
- Stern, D. (2012, 11. oktober). Ukraine takes aim against 'gay propaganda'. *BBC News*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.com/news/magazine-19881905> [lastet ned 24. april 2015]
- UNHCHR, dvs. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2014, 15. november). *Report on the human rights situation in Ukraine*. Genève: UNHCHR. Tilgjengelig fra http://www.un.org.ua/images/stories/FINAL_OHCHR_seventh_report_Ukraine_20.11.14_before_launch.pdf [lastet ned 27. april 2015]
- U.S. Department of State (2014, 27. februar). *2013 Country reports on human rights practices: Ukraine*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2013&dliid=220342> [lastet ned 18. mai 2015]
- Utrikesdepartementet (2012, 30. juni). *Mänskliga rättigheter i Ukraina 2011*. Stockholm: Utrikesdepartementet. Tilgjengelig fra <http://www.manskligarattigheter.se/sv/manskliga-rattigheter-i-varlden/ud-s-rapporter-om-manskliga-rattigheter/europa-och-centralasien?c=Ukraina> [lastet ned 12. januar 2015]
- Wikipedia. *LGBT rights in Ukraine* (sist endret 30. april 2015). Tilgjengelig fra http://en.wikipedia.org/wiki/LGBT_rights_in_Ukraine [lastet ned 12. mai 2015]